

обеспечит продуктивное выполнение заданий социально-педагогической деятельности, и создания социально-психологических условий его формирования в студентов высшего учебного заведения.

Ключевые слова: общение, профессионально-педагогическое общение, индивидуальный стиль общения, продуктивный стиль профессионального общения, специалисты социальной сферы.

GODLEVSKA ALLA, *The problem of forming a productive professional communication style of future specialists in the social sphere: theoretical aspect*

The article discusses the theoretical aspect of the problem of forming a productive professional communication style of future specialists in the social sphere: a study of the different approaches to the problems of training of future professionals to professional communication; given the characteristic of basic categories: "communication", "professional-pedagogical communication", "individual communication style; classification of styles, individual communication styles, a variety of approaches in defining stylistic characteristics of vocational-pedagogical communication; identifies the need for mastering the future social workers productive communication style, which would ensure the efficient performance of tasks of socio-educational activities, and the creation of a socio-psychological conditions of its formation in students of higher academic institution

Keywords: communications, professional-pedagogical communication, individual style of communication, productive style professional communication specialists in the social sphere.

УДК 37.073 (56)

Голубенко Т. О.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

У статті проаналізовано результати експериментального дослідження формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Доведено ефективність змісту методів, форм, методик формування готовності майбутніх соціальних працівників до зазначеного виду професійної діяльності. Розглянуто динаміку ставлення майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Доведено, що спроектована модель сприяє формуванню готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку у студентів спеціальності «Соціальна робота». Обґрунтовано доцільність розробленого науково-методичного забезпечення на формувальному етапі експериментального дослідження.

Ключові слова: готовність, експериментальне дослідження, патронажна

робота, людина похилого віку, майбутній соціальний працівник.

Важливою соціальною проблемою сьогодення є процес старіння населення, який значною мірою залежить від рівня суспільно-економічного розвитку держави. Старіння є невід'ємним елементом розвитку особистості. В онтогенезі людини виділяються періоди дитинства, юності, зрілості та старості. Межа між періодом зрілості та початком старості майже невлонима, що обумовлює розбіжності у визначенні віку, з якого починається старість.

Демографічне старіння стало глобальною тенденцією розвитку сучасної цивілізації. Ця демографічна ситуація обумовлює не лише формування нових потреб та здатностей літніх людей і відмову від уявлень про старість. Темп старіння людини залежить від способу її життя, становища у сім'ї, рівня життя, умов праці, соціально-психологічних чинників.

Трансформація соціально-економічних відносин і політичних умов життєдіяльності українського суспільства потребувала нової соціальної політики держави, а у зв'язку з цим нових видів професійної діяльності і якості підготовки кваліфікованих кадрів, які забезпечують її реалізацію.

Однією зі складних проблем, які потребують невідкладного вирішення в процесі розбудови демократичної і правової державності України, є забезпечення соціальних гарантій громадянам похилого віку та створення умов для покращення життя даної категорії населення. На шляху термінового вирішення цього завдання стоять різні за складністю і масштабом перешкоди. Одна із них – реалізація правових положень, зафіксованих у Конституції України та в законодавчих і нормативно-правових актах з питань здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку відповідно до потреб часу.

Враховуючи особливості даної категорії населення, основними напрямками соціальної роботи з людьми похилого віку є: «виявлення осіб, які потребують соціального піклування вдома й у спеціальних установах; створення умов для прояву активності людей похилого віку в мікросоціумі й задоволення їхніх інтересів; роз'яснювальна робота серед близьких і різних людей похилого віку» [1, с. 323].

Тому дана вікова категорія населення потребує особливої специфіки підходів до професійної підготовки спеціалістів, з точки зору їх професійно-психологічної та професійно-педагогічної підготовки для роботи з людьми похилого віку. При цьому враховується, що головними функціями спеціаліста, який працює з людьми похилого віку є не тільки функції управління (аналіз, планування, організація, стимулювання, інформування, контроль, регулювання, оцінка), а й функції соціально-педагогічної роботи, які найбільшою мірою дозволяють виправдати появу нового типу спеціаліста, який володіє потребою та готовністю вирішувати соціальні проблеми людей похилого віку – виконувати функції організатора, посередника, координатора. Діяльність спеціаліста з соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку виступає як специфічна професійна діяльність. Специфіка обумовлюється саме об'єктом соціально-педагогічної роботи – людьми похилого віку. Розглянувши різні точки зору на соціально-демографічний, соціально-психологічний феномен людей

похилого віку, ми вважаємо, що підготовка соціальних працівників до роботи з даною категорією населення повинна бути спрямована на конкурентоздатність вказаного напрямку соціальної роботи, зокрема, патронажної роботи з людьми похилого віку.

Так, Т. Коленіченко аналізує «особливості адаптації людини похилого віку до умов нового соціального середовища», розкриває психологічний портрет людини похилого віку; пропонує визначення поняття «людина похилого віку» та оптимальні форми і методи роботи, які соціальний працівник може використовувати у роботі з людьми похилого віку [2, с. 25].

Наявна система соціальної роботи з людьми похилого віку не в змозі в повному обсязі вирішити всі їх проблеми. Найбільш гострою проблемою при цьому є обмеження життєдіяльності людей похилого віку.

Для її вирішення першочергового значення набуває в Україні вдосконалення соціальної роботи, зокрема, патронажної роботи як одного із її пріоритетних напрямів, що включає соціальну адаптацію та соціальну допомогу людям похилого віку.

З метою посилення уваги українського суспільства до процесу старіння населення та забезпечення гармонізації соціальних відносин між представниками різних поколінь актуальним постає питання підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

В низці наукових праць висвітлюються проблеми теоретичної та практичної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з різновіковими категоріями населення такими вітчизняними та зарубіжними дослідниками, як С. Архипова, О. Безпалько, В. Бех, Р. Вайнола, Л. Завацька, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, Г. Лактіонова, Л. Міщик, І. Мигович, І. Пеша, Ж. Петрочко, В. Поліщук, В. Полтавець, С. Харченко та ін. Теоретичні та методичні аспекти вищої освіти відображено у наукових роботах А. Алексюк, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, О. Шпака та ін..

Мета статті – проаналізувати результати експериментального дослідження формування готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку у студентів спеціальності «Соціальна робота».

Відповідно до завдання наукового дослідження, нами було проведено перевірку ефективності змісту форм, методів, методик формування готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку у студентів спеціальності «Соціальна робота».

На основі одержаних результатів експерименту і теоретичних висновків було виявлено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку: низький (початковий), середній (репродуктивний), високий (конструктивний).

Осмислення проблеми готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку, обґрунтування інструментарію для її діагностики й оцінювання, аналіз критеріїв, показників і рівнів, визначення факторів впливу на їхні характеристики дозволили провести констатувальний етап дослідно-експериментальної роботи, хід і результати якої висвітлені далі.

Готовність майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку досліджувалася нами у процесі педагогічного експерименту, який проходив у два етапи: констатувальний і формувальний.

Експериментальне дослідження здійснювалось впродовж 2009-2014 років на базі Академії праці, соціальних відносин і туризму, Університетського коледжу соціальних наук м. Ченстохова, Польща, Білоцерківського інституту економіки та управління «Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», Запорізького національного університету, Національного університету «Львівська політехніка», Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Усього в експерименті брали участь 410 студентів напряму підготовки «Соціальна робота» зазначених ВУЗів I-IV курсів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». При цьому експериментальна група (ЕГ) становила 200 респондентів, контрольна група (КГ) – 210 та 90 експертів: 60 спеціалістів соціальних закладів, 30 викладачів ВНЗ.

Констатувальний експеримент дозволив розв'язати такі завдання: визначити рівні готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи на основі окреслених критеріїв шляхом застосування комплексу діагностичних методик: авторська анкета «Визначення рівня мотиваційно-ціннісної готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку», опитувальник «Виявлення рівня професійної компетентності (адаптований за О. Карпенко)», тест «Виявлення рівня знань, умінь та навичок щодо здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку», методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича [3], методика «Професійна мотивація» (за А. Криловим).

Аналіз результатів відповідей респондентів на авторську анкету «Визначення рівня мотиваційно-ціннісної готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку», на опитувальник «Виявлення рівня професійної компетентності» (адаптованого за О. Карпенко) дозволив виявити, що домінуючим рівнем готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку є середній (репродуктивний) рівень та низький (початковий) рівень готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Аналізуючи узагальнені дані констатувального експерименту констатуємо, що із загальної кількості респондентів (410 осіб) низький рівень готовності в ЕГ становить 53 особи (26,5%), в КГ – 56 осіб (26,3%), відмінності незначні – лише 0,2%; середній рівень готовності зафіксований в ЕГ у 114 осіб (57,0%), а в КГ – 120 осіб (57,5%), відмінності також незначні – 0,5%; показник високого рівня, який відповідає конструктивній готовності, і в ЕГ, і в КГ має незначні розбіжності – 0,3% і складає в ЕГ – 33 особи (16,5%), в КГ – 34 особи (16,2%).

Отримані дані засвідчують, що реальний стан готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку знаходиться на низькому та середньому рівнях (в ЕГ – 83,5%; в КГ – 83,8%).

Така ситуація спонукала до пошуку шляхів і механізмів підвищення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. З цією метою нами було визначено науково-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку та створено соціально-педагогічні умови для його реалізації.

На формувальному етапі нами було розроблено та впроваджено структурно-функціональну модель процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку, яка включає взаємопов'язані структурно-функціональні складові: мету, принципи, форми і методи роботи, критерії, показники та рівні готовності. А також виявлено й обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку: а) структурно-змістове наповнення процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку; б) використання міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін у процесі підготовки студентів; в) науково-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку; г) організація практичної діяльності у процесі формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

З метою виявлення ефективності соціально-педагогічних умов, форм, методів і методик зі студентами щодо формування їхньої готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку проведено *контрольний зріз* за діагностичними методиками, аналогічними до методик констатувального експерименту та здійснено оцінювання рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку за визначеними критеріями (ціннісний, інформаційний, компетентнісний, діяльнісний); перевірено вірогідність отриманих результатів та визначено статистичні похибки; сформульовано висновки експериментального дослідження.

Таблиця 1

Розподіл респондентів – майбутніх соціальних працівників за рівнями готовності до патронажної роботи людьми похилого віку

Група	Кількість респондентів	Рівні готовності											
		До експерименту						Після експерименту					
		Низький		Середній		Високий		Низький		Середній		Високий	
		%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть
ЕГ	200	26,5	53	57,0	114	16,5	33	7,5	15	46,5	93	46,0	92
КГ	210	26,3	56	57,5	120	16,2	34	18,8	39	56,1	118	25,1	53

Порівняльний аналіз отриманих результатів констатувального та формувального експериментів засвідчив статистично значущу позитивну динаміку готовності студентів до патронажної роботи з людьми похилого віку в експериментальній групі (табл. 1).

Отримані результати стосовно наявної динаміки формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку наочно представлено також на рис. 2.

Встановлено, що: в ЕГ частка студентів з високим рівнем зросла з 16,5% (33 особи) до 46,0% (92 особи), а в КГ відбулося її зменшення – на 8,9% з 25,1% (53 особи) до 16,2% (34 особи). Поряд з тим, низький рівень в ЕГ зменшився на 19% від 26,5% (53 особи) до 7,5% (15 осіб) порівняно з КГ, в якій частка студентів із низьким рівнем змінилася лише на 7,5% від 26,3% (56 осіб) до 18,8% (39 осіб). Найбільш суттєві зміни відбулися за показниками компетентнісного критерію «Знання про організацію міждисциплінарної роботи з людьми похилого віку».

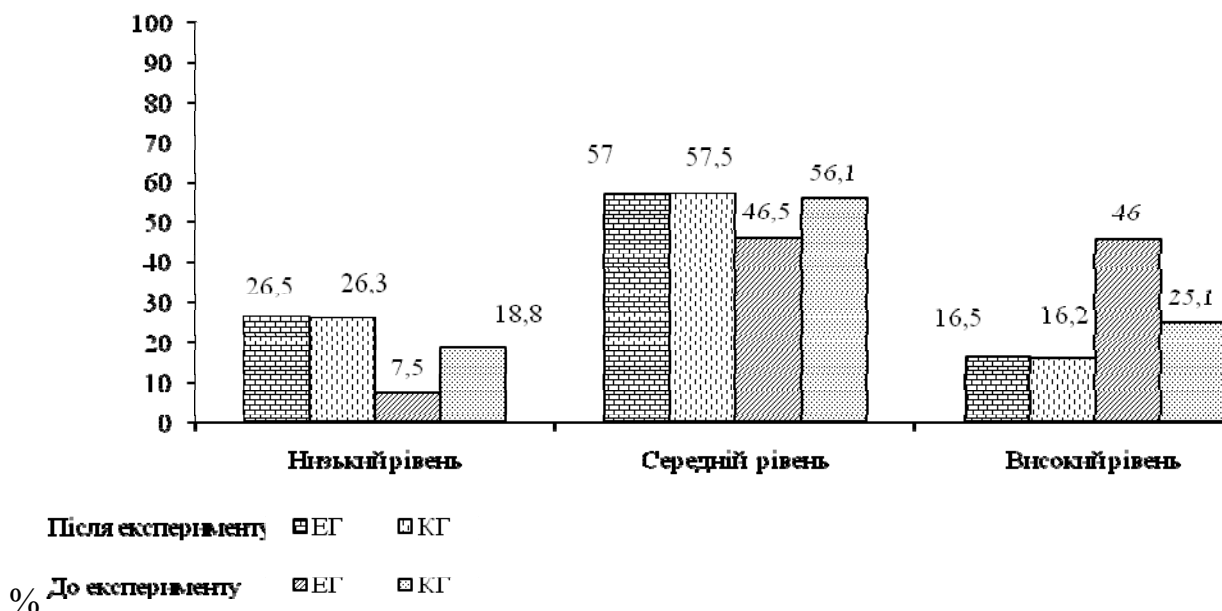

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку (%)

Зокрема, на високому рівні в ЕГ він склав 157 осіб (78,5%), а в КГ – 68 осіб (32,6%), тобто майже наполовину менше, але при цьому на низькому рівні залишилось лише 6 осіб (3,0%), а в контрольній групі цей показник сягнув 51 особу (24,2%).

Таким чином, результати експериментального дослідження дозволяють стверджувати, що запропоновані нами соціально-педагогічні умови (структурно-змістове наповнення, наявність міжпредметних зв'язків, науково-методичного забезпечення, організації практики для студентів), спроектованого змісту навчання і його науково-методичного забезпечення сприяють успішній реалізації змісту, форм і методів формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Використана література:

1. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект / А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола, О.В. Вакуленко, О.Г. Карпенко. – К.: ДЦССМ, 2004. – 362 с.
2. Коленіченко Т.І. Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05/ КоленіченкоТетяна Іванівна. – К., 2010. – 220 с.
3. Лучшие психологические тесты/сост. М.В. Оленникова. – М.: АСТ;С-Пб.: Сова, 2010. – 639 с.
4. Сисоєва С.О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : навч.-метод. посіб. / С.О Сисоєва, Т.Є. Кристопчук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.
5. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : наук.навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. С.Я. Харченко; Луганський державний пед. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 198 с.

ГОЛУБЕНКО ТАТЬЯНА АЛЕКСАНДРОВНА, *Анализ результатов экспериментального исследования формирования готовности к патронажной работе с людьми пожилого возраста у студентов специальности «Социальная работа».*

В статье проанализированы результаты экспериментального исследования формирования готовности будущих социальных работников к патронажной работе с людьми пожилого возраста. Доказана эффективность содержания методов, форм, методик формирования готовности будущих социальных работников к указанному виду профессиональной деятельности. Рассмотрена динамика отношения будущих социальных работников к патронажной работе с людьми пожилого возраста. Доказано, что спроектированная модель способствует формированию готовности к патронажной работе с людьми пожилого возраста студентов специальности «Социальная работа». Обоснована целесообразность разработанного научно-методического обеспечения на формирующем этапе экспериментального исследования.

Ключевые слова: готовность, экспериментальное исследование, патронажная работа, пожилой человек, будущий социальный работник.

GOLUBENKO TATIANA, *Analysis of the results of experimental studies of formation of readiness for patronage work with older people the students specialty "Social work".*

In the article the results of experimental studies the formation of future social workers to the patronage of the elderly. The efficacy of the methods of content, forms, methods of formation of future social workers to this type of profession. Dynamics relation to future social workers patronage of the elderly. Proved that the designed

model promotes patronage willingness to work with older people in the students of specialty "Social work". Expediency developed methodological support to the molding stage experimental research.

Key words: readiness, experimental study, patronage work, older people, the future social worker.

УДК 37.035:31662

Капська А. Й.

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті в оглядовому плані представлено цілісне бачення й осмислення проблеми становлення соціальної роботи в Україні за останні двадцять років, в центрі уваги якої є проблеми людини. Кожен крок у розвитку соціальної роботи як виду професійної діяльності відображає свої особливі аспекти у розвитку професії, у визначенні напрямів роботи, у характеристиці об'єктів, на які соціальна робота орієнтована. Відзначено, що професійна діяльність соціального працівника охоплює три досить широкі сфери: соціальну терапію, соціальну роботу з різними групами, соціальну роботу в громаді. Виявлено, що соціальна робота як професія має пограничний характер і включає необхідні елементи суміжних професій, що дозволяє соціальному працівникові обмінюватись інформацією, інструментарієм і технологіями. Акцентовано увагу на особливості професійної діяльності соціального працівника – це посередництво, як відображення інтегральності, пограничності і цілеспрямованості на людину.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, види діяльності, сфери соціальної роботи, професія, практична діяльність, навчальна дисциплін, функції соціального працівника.

Сучасне суспільство України виробило особливий механізм, який поряд із сім'єю, власністю, державою та іншими соціальними інститутами, забезпечує певну стабільність суспільства. Таким механізмом можна назвати соціальну роботу, яку ми розуміємо як професійну діяльність, яка спрямована на допомогу тим, хто її потребує. В чому полягає особливість соціальної роботи? Які основні тенденції простежуються у її становленні? Розкриття означених питань і обумовлює актуальність статті та окреслює її мету.

Наразі соціальна робота є сучасною формою соціальної допомоги, що з'явилась на основі певних соціокультурних передумов конкретного суспільства. Поява соціальної роботи простежується досить виразно ще в кінці ХІХст., коли вона почала перетворюватись у професійну діяльність. При цьому її витoki простежуються у добродійній діяльності у поєднанні з системою державної допомоги окремим категоріям населення. А відтак, з'явилась потреба в людях, котрі здатні були надати кваліфіковану допомогу людям, що сприяло